

I.

1/ POJEM PRÁVNÝCH PRINCÍPOV

(princíp - základná myšlienka, všeobecná zákonitosť, východisková zásada, lat. principium – počiatok, základ)

Právne princípy predstavujú najvšeobecnejšie pravidlá správania, ktoré v normatívnej podobe vyjadrujú všeobecné ciele práva (blaho, dobro, spravodlivosť, právna istota, pokoj).

Sú to akési príkazy na optimalizáciu, t.j. prikazujú, aby niečo (cieľ, hodnota) bolo realizované v čo najväčšej (maximálnej) možnej miere. Sú to relatívne abstraktné normatívne vety zhustene vyjadrujúce obsah práva.

Podľa Z. Khüna ***právny princíp a) je právne pravidlo (vyjadriteľné kondicionálnou vetou), b) tvoriace základ právneho inštitútu, zákona, právneho či právnych odvetví alebo právneho poriadku ako celku, c) majúce pre tú časť práva mimoriadny stupeň dôležitosti a d) vyznačujúce sa vysokým stupňom všeobecnosti a e) a obvykle vyjadrujúce vyššie hodnoty právneho poriadku.***

Podľa prof. Holländera sú ***právne princípy axiómy v normotvornom súbore, regulatívnymi ideami pre komplex noriem či pre interpretáciu, vyznačujú sa vysokým stupňom všeobecnosti subsumpčných podmienok, sú najtesnejšie späté s hodnotovými a teleologickými východiskami práva a samy predstavujú východisko pre normotvorbu a interpretáciu práva.***

V. Knapp definuje všeobecné zásady právne ako všeobecné postuláty na ľudské správanie, ktoré sú uznávané v civilizovaných krajinách a intuitívne vnímané ako zásady právne, aj keď nie sú výslovne vyjadrené v zákonoch; sú však súčasťou právneho vedomia. Teda prameňom právnych princípov je aj právne vedomie.

Právny princíp sa uplatní, ak iný právny štandard v danej situácii neváži viac.

Z hľadiska historickej postupnosti majú právne princípy podobu :

1/ právnych regulí v Digestách ²

2/ všeobecných zásad právnych v súkromnom práve novoveku,

3/ princípov konštitucionalizmu

4/ prirodzenoprávnych maxim, alebo

5/ základných práv a slobôd

Objasnenie podstaty a úlohy právnych princípov vyžaduje **vymedzenie pojmu právo**. V právnej praxi sa pojem práva predpokladá ako samozrejмый, naliehavým problémom sa stáva pri riešení neobvyklých prípadov alebo „hard cases“. Vo filozofii práva sa vytvorili dva prístupy vo vymedzení pojmu práva podľa toho, či východiskom tohto vymedzenia je jeho výpovedná (argumentačná) sila pre riešenie hard cases, alebo nie³. Jeden chápe právo len ako **pozitívne právo (autoritatívne stanovený systém noriem)** a druhý ako (resp. aj ako) **prirodzené právo (právne princípy – Dworkin)**, ktoré je východiskom pre riešenie hard cases.

Prirodzené právo sú v podstate morálne normy. Podľa Alexyho ak je nutné, aby právo kladlo požiadavku správnosti, tak táto správnosť kladie požiadavku morálnej správnosti, a teda požiadavku spravodlivosti. Cez požiadavku správnosti sa do práva inkorporujú morálne prvky. Napätie medzi právom (v pozitivistickom chápaní) a morálkou (medzi právom ako skutočnosťou a právom ako ideálom) je napätím vo vnútri práva a môže viesť až k dôsledku, ktorý vystihuje Radbruch slovami „extrémna nespravodlivosť nie je právom“. Aj právny pozitivista Hart akceptuje, že morálne dôvody sú dôvodmi na prelomenie štandardných právnych princípov, akými sú právna istota alebo zákaz retroaktivity.

Niektoré z právnych princípov vznikli v dlhodobom procese zovšeobecňovania významných súdnych rozhodnutí, no veľkú skupinu právnych princípov tvoria princípy, ktoré vyšpecifikovala a usporiadala právna veda. Ich výpočet nemožno zostaviť a nemá zmysel ani obmedzovať ich pramene.

2/ ÚLOHA PRÁVNÝCH PRINCÍPOV V JUDIKATÚRE SÚDOV

Právne princípy rozširujú možnosti právnej argumentácie, umožňujú riešenie právnych otázok, na ktoré nedáva odpoveď pozitívne právo klasickými výkladovými metódami, a tiež riešenie konfliktu medzi pozitívnym a prirodzeným právom, medzi základnými právami a slobodami. Slúžia k preklenutiu medzier v práve a k vtiahnutiu iných normatívnych systémov (morálka, zvyklosti) do systému práva. **Sú to nástroje (inštrumenty) práva, ktoré sú východiskom pre riešenie hard cases**. V neprehľadnosti a rozpornosti masy právnych noriem umožňujú hľadať vnútorný systém práva a predstavujú zároveň kotvu i maják. Zvlášť v súkromnom práve umožňujú chrániť pred antisystémovými dôsledkami zákonodarných „nápadov“.

Právnymi princípmi sú aj interpretačné zásady, či už ich vytvorila právna veda, alebo súdna prax.

Ústavné princípy prežarujú do celého právneho poriadku.

3/ PRINCÍPY (REGULAE IURIS) RÍMSKEHO PRÁVA⁴ – výber

O práve a spravodlivosti :

- Ius est ars boni et aequi – **Právo je umenie dobra a slušnosti (spravodlivosti, primeranosti)** (D 1, 1, 1 Ulpianus o tom, ako definoval právo Celsus. Preto, o rímskych právnikoch Ulpianus hovorí : „Zaslúžene nás /právnikov/ každý označuje za jeho /práva/ kňazov, pretože si vážime slušnosť a verejne sa hlásime ku znalosti dobrého a spravodlivého, oddeľujeme slušné od neslušného, odlišujeme dovolené od nedovoleného, túžime viesť ľudí k dobru nielen prostredníctvom strachu pred trestom, ale aj prostredníctvom povzbudenia odmenou, zaoberáme sa, ak sa nemýlim, skutočnou a nie predstieranou filozofiou.)
- Iuris praecepta haec sunt: honeste vivere, alterum non laedere, suum cuique tribuere – **Hlavné príkazy práva sú tieto: čestne žiť, nikomu neškodiť, každému priznať, čo mu patrí** (D 1, 1, 10 – Ulpianus)
- Ius naturale est, quod omnia animalia docuit – **Prirodzené právo je to, či príroda naučila všetky tvory** (D 1, 1, 1, 3 – Ulpianus)
- Iustitia est constans et perpetua voluntas ius suum cuique tribuendi – **Spravodlivosť je pevná a trvalá snaha poskytnúť každému, čo je jeho právom** (D 1, 1, 10 – Ulpianus)
- Iuris prudentia est divinarum atque humanarum rerum notitia, iusti atque iniusti scientia – **Právna veda je znalosť vecí božských i ľudských, veda o spravodlivom a nespravodlivom** (D 1, 1, 10, 2 – Ulpianus)
- Lex ratio summa insita in natura, quae iubet ea, quae facienda sunt, prohibetque contraria – **Zákon je najvyšší rozum zakotvený v prírode, ktorý prikazuje, čo by sa malo robiť, a opak toho zakazuje** (Cicero, De legibus, I, 6)
- Publicum ius est, quod ad statum rei romanae spectat; privatum, quod ad singulorum utilitatem – **Verejné právo je to, ktoré sa týka rímskeho štátu, súkromné to, ktoré sleduje prospech jednotlivcov**
- Ex iniuria ius non oritur – **Právo sa nerodí z bezprávia**
- Ex turpi causa non oritur actio – **Z dôvodu hanebného (potupného) žaloba nevznikne**
- Ignorantia iuris cuique nocet – **Neznalosť práva každému škodí** (D 22, 6, 9 - Paulus)

- Ignorantia iuris non excusat – **Neznalosť práva neospravedlňuje**
- Impunitas semper ad deteriora invitata – **Bezrestnosť vždy láka k horšiemu**
- Iniuria non excusat iniuriam – **Bezprávie neospravedlňuje bezprávie iné**
- Inter arma silent leges – **Medzi zbraňami (vo vojne) zákony mlčia**
- Ius civile scriptum est vigilantibus – **Civilné právo bolo spísané pre bdelych** (D 42, 8, 24 – Scaevola)
- Libertas omnibus rebus favoriabilior est – **Sloboda má prednosť pred všetkým** (D 50, 17, 122 – Gaius)
- Libertas est naturalis facultas eius quod cuique facere libet, nisi si quid vi aut iure prohibetur – **Sloboda je prirodzená schopnosť robiť to, čo sa komu páči, ak mu len v tom nebráni násilie alebo právo** (D 1, 5, 4 – Florentinus)
- Pessima tempora, plurimae leges – **Čím horšia doba, tým viac zákonov**
- Poena ad paucos, ut metus ad omnes perveniat – **Len málo ľudí treba potrestať, aby všetci dostali strach**
- Salus publica suprema lex – **Všeobecné blaho je najvyšším zákonom** (Cicero)
- Simulata aequitas, duplex iniquitas – **Predstieraná spravodlivosť, dvojnásobná nespravodlivosť**
- Summum ius summa saepe iniuria – **Najvyššie právo je často najvyšším bezpráviom** (Cicero – striktné dodržiavanie práva, zvlášť ak je deravé, môže mať za následok nespravodlivosť)
- Vigilantibus iura – **Právo je na strane ostrážitých**
- Vigilantibus leges sunt scriptae – **Zákony sú napísané pre bdelych (Bdelým patrí právo)**

O výklade práva :

- De quibus causis scriptis legibus non utimur, id custodiri oportet, quod moribus et consuetudine indictum est – **V prípadoch, kde niet písaného práva, sa musí rešpektovať to, čo je zavedené prostredníctvom mravov a dlhodobých zvyklostí** (D 1, 3, 32 – Iulianus)
- Ex iniuria ius non oritur – **Z bezprávia sa právo nerodí**

- Incerta pro nullis habentur – **Neurčité sa považuje za ničotné**
- Incivile est, nisi tota lege perspecta, una aliqua particula eius proposita iudicare vel respondere – **Je neprimerané robiť alebo navrhovať závery z jediného ustanovenia skôr, ako prezrieme celý zákon** (D 1, 3, 24 – Celsus)
- In dubio pro reo (iudicandum est) – **V pochybnostiach (treba rozhodovať) v prospech žalovaného**
- In eo, quod plus sit, semper inest et minus – **Vo väčšom je vždy zahrnuté i menšie** (D 50, 17, 110 – Paulus)
- Fictio cessat, ubi veritas locum habere potest – **Fikcia končí, kde nastupuje pravda**
- Fictio est contra veritatem, sed pro veritate habetur – **Právna fikcia je v rozpore s pravdou, ale považuje sa za pravdu**
- In his, quae contra rationem iuris constituta sunt, non possumus sequi regulam iuris – **V tých veciach, ktoré boli nariadené proti zmyslu (zásadám) práva, sa nemožno spravovať právnym pravidlom** (D 1, 3, 15 – Iulianus)
- In omnibus quidem, maxime tamen in iure aequitas spectanda est – **Vo všetkých veciach, no predovšetkým v práve, sa má brať ohľad na slušnosť** (D 50, 17, 90 – Paulus)
- In toto iure, generi per speciem derogatur, et illud potissimum habetur quod ad speciem direktum est – **Všade v práve ruší ustanovenie o zvláštnom ustanovenie o druhovom a v zásade sa má zachovávať to, čo je stanovené o zvláštnom** (D 50, 17, 80- Papinianus)
- Non oportet ius calumniari neque verba capatari, sed qua mente quid dicitur, animadvertere convent – **Nemožno prekrucovať právo, ani chytať za slovo, ale treba skúmať, aký zmysel má povedané** (D 10, 4, 19 – Paulus)
- Leges posteriores priores contrarias abrogant – **Neskoršie zákony rušia im odporujúce zákony skoršie**
- Lex non promulgata non obligat – **Nevyhlásený zákon nezaväzuje**
- Lex retro non agit – **Zákon nepôsobí spätne**
- Obtemperandum est consuetudini rationabili tamquam legi – **Rozumný obyčaj je nutné dodržiavať práve tak ako zákon**
- Omnes homines aequales sunt – **Všetci ľudia sú si rovní** (D 50, 17, 32 – Ulpianus)

- Omnis definitio in iure civili periculosa est: parum est enim, ut non subverti possit – **V práve civilnom je každá definícia nebezpečná, lebo len málokedy sa stane, že by nemohla byť vyvrátená** (D 50, 17, 202 – Iavolenus)
- Placuit in omnibus rebus praecipuam esse iustitiae aequitatisque quam stricti iuris rationem – **Bolo uznané, že požiadavka spravodlivosti a slušnosti má vo všetkých záležitostiach prednosť pred požiadavkou prísneho práva** (Codex 3, 1, 8 – zákon z roku 314)
- Ratio arbitra est bonorum et malorum – **Rozum je rozhodca medzi dobrým a zlým** (Seneca)
- Quae rerum natura prohibentur, nulla lege confirmata sunt – **Čo nepripúšťa povaha veci, nemôže potvrdzovať nijaký zákon** (D 50, 17, 188, 1 – Celsus)
- Quotiens dubia interpretatio libertatis est, secundum libertatem respondendum erit – **Aj keby bol výklad týkajúci sa slobody neistý, odpoveď musí vyznieť v prospech slobody** (D 50, 17, 20 – Pomponius)
- Quotiens nihil sine captione investigari potest, eligendum est, quo res de quod minimum habeat iniquitatis – **Vždy, keď nemožno nájsť riešenie bez ujmy, treba vybrať to, ktoré je najmenej nespravodlivé** (D 50, 17, 200 – Iavolenus)
- Scire leges non est verba earum tenere, sed vim ac potestatem – **Poznať zákony neznamena držať sa ich slov, ale poznať ich význam a účel** (D 1, 3, 17 Celsus)
- Ubi ius incertum, ibi ius nullum – **Kde je právo neurčité, tam nie je právo žiadne**
- Verbum „ex legibus“ sic accipiendum est: tam ex legum sententia quam ex verbis – **Slovo „podľa zákonov“ treba chápať takto: tak podľa zmyslu, ako aj podľa slov zákonov** (D 50, 16, 6, 1 Ulpianus)

O súdoch, sudcoch a súdení :

- Iudex aequitatem semper spectare debet – **Sudca musí mať stále na zreteli spravodlivosť**
- Iura novit curia – **Súd pozná právo**
- Ne bis in idem – **Nie dvakrát o tom istom**

- Nemo potest esse simul actor et iudex – **Súčasne nemôže byť nikto žalobcom i sudcom**
- Praetor hominibus vel lapsis vel circumscriptis subvenit – **Praetor pomáha ľuďom, ktorí sa zmýlili alebo boli podvedení** (D 4, 1, 1 – Ulpianus)
- Reformatio in peius iudici appellato non licet – **Sudcovi, ktorý prejednáva odvolania, nie je dovolené zmeniť rozsudok k horšiemu** (D 49, 1, 1 – Ulpianus)
- Res iudicata pro veritate accipitur – **Rozsudok sa prijíma ako pravda** (D 50, 17, 207 - Ulpianus)
- Sententia incerta non valent – **Neurčitý rozsudok je neplatný** (Bartolus)
- Factum a iudice, quod ad officium eius non pertinet, ratum non est – **Konanie (rozhodnutie) sudcu, nepatriace medzi jeho úradné povinnosti (nepatriace do jeho pôsobnosti), nezaväzuje (nie je platné)** (D 50, 17, 170 – Paulus)
- Iudicium a non suo iudice datum nullius est momenti – **Rozsudok daný nepríslušným sudcom je neplatný (bezúčinný, ničotný)**
- Ubi iudicat qui accusat, vis, non lex valent – **Kde súdi, kto žaluje, platí násilie, nie právo** (Publilius Syrus)
- Iudex damnatur ubi nocens absolvitur - **Sudca je sám odsúdený, keď je vinník oslobodený** (Publilius Syrus)

Iné :

- Bona fides non paitur, ut bis idem exigatur – **Dobrá viera neznáša, aby sa dvakrát vymáhalo to isté** (D 50, 17, 57 Gaius)
- Impossibilium nulla obligatio est – **Nemožné nezakladá záväzok** (D 50, 17 185 – Celsus)
- Melius est non solvere, quam solutum repetere – **Je lepšie nesplniť, než vymáhať splnené naspäť** (D 16, 2, 3 – Pomponius)
- Mors omnia iura solvit – **Smrť oslobodzuje od všetkých záväzkov**
- Nemo damnum facit, nisi qui id fecit, quod facere ius non habet - **Škodu spôsobí iba ten, kto urobil, čo urobiť nemal právo** (D 50, 17, 151 – Paulus)

- Nemo dignitati perditate parcat – **Nikto neublízuje stratenej cti (česť stratená, všetko stratené)** (Seneca)
- Nemo ex aliena iactura lucrum facere debet – **Nikto nesmie mať zisk z cudzej škody** (D 5, 3, 38 – Paulus)
- Nemo plus iuris ad alium transfere potest, quam ipse haberet – **Nikto nemôže previesť na druhého viac práv, než má sám** (D 50, 17, 54 – Ulpianus)
- Non decipitur, qui scit se decipi – **Nie je podvádzaný, kto vie, že ho podvádzajú**
- Nulla poena sine culpa – **Niet trestu bez viny**
- Nulla poena sine lege – **Niet trestu bez zákona** (D 50, 16, 131 – Ulpianus)
- Pacta sunt servanda - **Zmluvy majú byť dodržiavané** (zásada vytvorená recepciou rímskeho práva vychádzajúc z D 2, 14, 1)
- Possessio non est iuris sed facti – **Držba nie je stav právny, ale faktický** (D 47, 4, 1, 15 – Ulpianus)
- Quae ab initio non valent, ex post facto convalescere non possunt – **Čo je od začiatku neplatné, nemôže nadobudnúť silu (platnosť) dodatočným konaním** (D 50, 17, 210 Licinius Rufinus)
- Qui culpa sua damnum sentit, nullum damnum sentire videtur – **Má sa za to, že kto utrpel škodu vlastnou vinou, neutrpel škodu žiadnu** (D 50, 17, 203 – Pomponius)
- Qui mavult, vult – **Kto radšej chce, chce (kto si z viacerých možností vyberie jednu, nemôže namietat, že si ju nevybral slobodne)**
- Quotiens indistincte quid solvitur, in graviorem causam videtur solutum – **Kedykoľvek sa niečo plní bez bližšieho určenia, má sa za to, že plnenie sa týka najťaživejšieho dlhu** (D 46, 3, 5 – Ulpianus)
- Ratihabito mandato comparatur – **Ratihabícia (dodatočné schválenie) sa prirovnáva k príkazu (kto konanie schválil, posudzuje sa rovnako, ako keby ku konaniu dal príkaz)** (D 46, 3, 12, 4 – Ulpianus)
- Rei propriae emptio non potest consistere – **Kúpa veci vlastnej nie je možná** (Codex 4, 38, 4)
- Rei turpis nullum mandatum est – **Je neplatný príkaz vykonať niečo hanebné** (D 17, 1, 6, 3 – Ulpianus)
- Restituere videtur qui in pristinum statum reducit – **Má sa za to, že reštitúciu vykonáva ten, kto uvádza vec do skoršieho stavu** (D 43, 8, 2, 43 – Ulpianus)

- Sufficit talem diligentiam in communibus rebus adhibere socium, qualem suis rebus adhibere solet – **Stačí, keď spoločník v spoločných záležitostiach zachováva rovnakú starostlivosť, akú zvykol zachovávať v záležitostiach vlastných** (Institutiones iustiniani 3, 25, 9)
- Supra duplum usurae et usurarum usurae nec in stipulatum deduci nec exigi possunt et solutae repetuntur – **Úroky nad dvojnásobok (zapožičanej čiastky) a úroky z úrokov nemožno ani stipulovať (dohodnúť), ani ich nemožno vymáhať a ak boli zaplatené, možno žiadať ich navrátenie** (D 12, 6, 26, 1 – Ulpianus)
- Tollenti onus auxiliare, deponenti nequaquam – **Pomáhaj tomu, kto bremeno dvíha, nie tomu kto ho odkladá** (Seneca)
- Turpitudinem suam detegere nemo tenetur – **Nikto nie je povinný odhaľovať svoju hanbu (neresti)**
- Venter non patitur moram – **Žalúdok neznáša odklady (preto treba alimentáčné nároky prejednávať ihneď)**
- Vitia aperta non praestantur – **Za zjavné vady sa nezodpovedá** (D 21, 1, 14, 10 Ulpianus)

4/ PRINCÍPY KANONICKÉHO PRÁVA⁵ – výber

- Peccatum non dimititur, nisi restituatur ablatum – **Hriech sa neodpúšťa, dokiaľ nie je vrátené odcudzené**
- Privilegium personae sequitur, et extinguitur cum persona – **osobné privilégium sa vzťahuje k osobe a s ňou zaniká**
- In malis promissis fides non expedit observari – **Nie je nutné dodržať slovo, ak bol urobený nemorálny sľub**
- Cum quid una via prohibetur alicui, ad id alia non debet admitti – **Nie je dovolené urobiť nepriamo to, čo je priamo zakázané**
- Quum sunt partium iura obscura, reo favendum est potius quam actori – **Ak sú práva strán nejasné, treba sa skôr prikloniť na stranu žalovaného než žalobcu**
- In obscuris minimum est sequendum – **V nejasnej veci sa treba držať (preukázaného) minima**
- Inspicimus in obscuris, quod est verisimilius, vel quod plerumque fieri consuevit – **V nejasnej veci prihliadame na to, čo je pravde najpodobnejšie alebo na to, čo sa obvykle stáva**
- Ignorantia facti, non iuris, excusat – **Ospravedlňuje neznalosť skutková, nie právna**
- Potest quis per alium, quod potest facere per se ipsum – **To, čo niekto môže urobiť sám, môže urobiť aj prostredníctvom druhého**
- Qui prior est tempore, potior est iure – **Kto je skorší v čase, je silnejší v práve**
- Quod omnes tangit debet ab omnibus approbari – **To, čo sa týka všetkých, musia všetci schváliť**

5/ ÚSTAVNÉ PRINCÍPY⁶ – výber

- **Princíp právneho štátu** (z neho sa vyvodzujú nižšie uvedené princípy)
- **Princíp legality - viazanosti štátnej moci zákonom** (tvorí základ princípu právneho štátu)
- **Princíp „čo nie je zakázané, je dovolené“** (tvorí tiež základ princípu právneho štátu)
- **Princíp ochrany základných práv a slobôd** (každé zo základných práv a slobôd je princípom)
- **Princíp ochrany práv**
- **Princíp práva na spravodlivý proces**
- **Princíp spravodlivosti**
- **Princíp právnej istoty**
- **Princíp rovnosti**
- **Princíp nediskriminácie**
- **Princíp šetrenia podstaty a zmyslu základných práv a slobôd**
- **Princíp proporcionality (princíp primeranosti, rozumnosti - „zdravého rozumu“)**
- **Princíp ústavne konformného výkladu** - (základný princíp interpretácie práva)

Z princípu právnej istoty vyplývajú ďalšie právne princípy, a to napr. :

- **Princíp dôvery v právo**
- **Princíp ochrany nadobudnutých práv**
- **Princíp zákazu retroaktivity**
- **Princíp predvídateľnosti práva (rozhodnutia),**
- **Princíp legitímneho očakávania**

6/ PRINCÍPY (ZÁSADY) SÚKROMNÉHO PRÁVA ⁷ – výber

- **Zásada rovnosti účastníkov súkromnoprávnych vzťahov** (v súkromnom práve nikto nemôže jednostranne určovať práva a povinnosti iného)
- **Zásada autonómie vôle, resp. individuálnej autonómie** (možnosť osoby vlastnou vôľou ovplyvňovať a určovať svoje postavenie v právnych vzťahoch, prejavuje sa ako sloboda určiť obsah právneho úkonu – zásada zmluvnej voľnosti, alebo ako zásada vlastníckej slobody, alebo ako zásada závetnej voľnosti a pod.; je spätá s ústavným princípom slobody.)
- **Zásada všetko je dovolené, čo nie je výslovne zákonom zakázané** (je to aj princíp verejného – ústavného práva a je tiež vyjadrením ústavného princípu slobody; prejavuje sa napr. aj tak, že ustanovenia o neplatnosti právnych úkonov pre rozpor so zákonom treba vykladať reštriktívne)
- **Zásada dispozitívnosti súkromného práva** (možnosť upraviť vzájomné práva a povinnosti odchyľne od zákona, ak zo zákon výslovne nezakazuje alebo ak z povahy ustanovení zákona nevyplýva, že sa od neho nemožno odchyliť - § 2 ods. 3 Obč. zák.)
- **Zásada dobrých mravov a zásada zákazu zneužitia subjektívnych práv** (je to v podstate zásada ekvity vyjadrená v § 3 ods. 1 OZ)
- **Zásada ochrany dobrej viery**
- **Zásada ochrany práv tretích osôb**
- **Zásada zákon nepôsobí spätne**
- **Zásada ochrany nadobudnutých práv**
- **Zásada pacta sunt servanda**
- **Zásada bdelym patrí právo**
- **Zásada ochrany slabšej zmluvnej strany** (pôsobí proti princípu autonómie vôle, chráni osoby, ktoré urobili právny úkon s dôverou v určitý, druhou stranou prezentovaný skutkový stav, vyrovnáva cestou práva faktickú nerovnosť napr. spotrebiteľa alebo zamestnanca)
- **Zásada prevencie**

7/ PRINCÍPY (ZÁSADY) OBČIANSKEHO PRÁVA PROCESNÉHO⁸ - výber

A/ ZÁKLADNÉ PRINCÍPY SÚDNICTVA :

a) Princípy vyplývajúce z ústavného priadku :

- *Princíp nestranného a nezávislého súdu*
- *Princíp viazanosti sudcu iba zákonom a medzinárodnou zmluvou*
- *Princíp zákonného súdu a zákonného sudcu*
- *Princíp spravodlivého procesu*
- *Princíp rovnosti a kontradiktórnosti*
- *Princíp ústnosti a verejnosti*
- *Princíp rýchlosti a hospodárnosti konania*

b) Princípy – axiómy (ešte všeobecnejšie princípy vyplývajúce z chápania úlohy a podoby justície) :

- *Zákaz denegatio iusticie – zákaz odmietnutia spravodlivosti* (súd je povinný rozhodnúť každý prípad a nemôže dospieť k záveru, že kauza je neriešiteľná; s tým súvisí subjektívne právo na súdnu ochranu)
- *Iura novit curia – súd pozná právo* (súd rozhoduje podľa platného práva, ktoré sa nedokazuje, je výlučnou úlohou súdu vyriešiť právnu otázku)
- *Audiat et altera pars – nech je vypočutá i druhá strana* (súvisí s princípom kontradiktórnosti)
- *Nemo iudex in causa sua – nikto nie je sudcom vo vlastnej veci* (každý spor má byť riešený nestrannou treťou osobou)
- *Res iudicata pro veritate accipitur – vec rozhodnutá sa považuje za pravdu* (pôvodom rímskoprávna zásada, skrýva sa v nej zmysel procesného práva – nastoliť právnu istotu, autoritatívne rozhodnúť)
- *Iudex ius dicit inter partes – súdne rozhodnutie je záväzná len pre účastníkov* (nemá všeobecnú záväznosť – nemá formálny status prameňa práva)

B/ OVETVOVÉ PRINCÍPY CIVILNÉHO PROCESU :

- **Zásada dispozičná** (priebeh procesu je v rukách účastníkov, žalobca je dominus litis)
- **Zásada oficiality** (prejavuje sa u civilných nesporných konaní – začatie konania z úradnej povinnosti)
- **Zásada prejednaciacia** (súd rozhoduje podľa predložených skutočností a dôkazov)
- **Zásada materiálnej pravdy alebo zásada formálnej pravdy** (zásada materiálnej pravdy sa oslabuje a presadzuje sa zásada formálnej pravdy, bráni jej zásada prejednaciacia a zásada koncentrácie konania, úlohou súdu nie je zistiť skutočný stav)
- **Zásada voľného hodnotenia dôkazov**

C/ PRINCÍPY CIVILNÉHO SPOROVÉHO PORIADKU ⁹:

- **Princíp prioritizácie nezávislého súdu ako právo – ochranného orgánu** (ak zákon nezverí právomoc inému orgánu ochrany práva, všetky spory z uplatňovania subjektívnych práv vo sfére hmotného práva prejednáva a rozhoduje súd)
- **Princíp právnej istoty** (civilné spory sa prejednávajú a rozhodujú v súlade s ustálenou judikatúrou NS SR, ÚS SR, ESĽP a Súdneho dvora EÚ, pri odklone sa musia obligatórne vysvetliť dôvody)
- **Princíp priority tzv. objektívne teleologického výkladu** (popri tom aj výklad gramatický, ústavnokonformný, eurokonformný rešpektujúci judikatúru ESĽP a Súdneho dvora EÚ)
- **Princíp výkladu analógie legis a analógie iuris** (súvisí so zákazom odmietnutia spravodlivosti ak chýba výslovná právna úprava v prejednávanej veci)
- **Princíp zákazu zneužitia procesných práv** (súd môže odmietnuť alebo sankcionovať procesné úkony, ktoré sú zneužitím procesného práva)
- **Princíp rovného postavenia strán sporu** (rovnaká možnosť participovať na procesných úkonoch a vyjadriť sa; určitou výnimkou sú konania, v ktorých je potrebné vyvažovať prirodzene nerovnovážne postavenie strán)
- **Princíp dispozície konania**
- **Princíp kontradiktórnosti a princíp prejednaciací (zásada formálnej pravdy)**

- **Princíp arbitrárneho poriadku** (sudca môže koncentrovať určité procesné úkony strán a sankcionovať nedodržanie ním stanovených procesných lehôt vo forme procesnej preklúzie, t. j. straty možnosti vykonať požadovaný úkon)
- **Princíp posudzovania procesného úkonu poľa obsahu a skutočnej vôle**
- **Princíp ústnosti pojednávania** (ak zákon neustanovuje inak)
- **Princíp priamosti a bezprostrednosti** (s možnosťou a niekedy aj povinnosťou zastúpenia)
- **Princíp verejnej kontroly súdnej moci**
- **Princíp voľného hodnotenia dôkazov**
- **Princíp legality** (viazanosť súdu zákonom)
- **Princíp hospodárnosti konania**
- **Princíp uznania cudzích rozhodnutí**

8/ PRINCÍPY (KRITÉRIÁ) RIEŠENIA KOLÍZIE PRÁVA NA OCHRANU OSOBNOSTI A PRÁVA NA SLOBODU PREJAVU¹⁰

- kľúčová úloha médií, ktoré sú „strážnym psom“ demokracie („public watchdog“) a veľmi prísne posudzovanie každého zásahu do slobody prejavu médií (Castells v. Španielsko, rozsudok, 23. 4. 1992, č. 11798/85; Bladet Tromso a Stensaas v. Nórsko, rozsudok veľkého senátu, 20. 5. 1999, č. 21980/93),

- zvýšená ochrana šíreniu informácií a myšlienok o veciach verejného záujmu (Thorgeir Thorgerson v. Island, rozsudok, 25. 6. 1992, č. 13778/88),

3/ - väčšia miera kritiky osôb verejne známych a verejne činných (Lingens v. Rakúsko, rozsudok, 8. 7. 1986, č. 9815/82; Castells v. Španielsko, rozsudok, 23. 4. 1992, č. 11798/85; Thorgeir Thorgerson v. Island, rozsudok, 25. 6. 1992, č. 13778/88; Thoma v. Luxembursko, rozsudok, 29. 3. 2001, č. 38432/97; Dalban v. Rumunsko, rozsudok veľkého senátu, 28. 9. 1999, č. 28114/95; Cumpăna a Mazăre v. Rumunsko, rozsudok veľkého senátu, 17. 12. 2004, č. 33348/96; Zakharov v. Rusko, rozsudok, 5. 10. 2006, č. 14881/03; Kobenter a Standard Verlags GmbH v. Rakúsko, rozsudok, 2. 11. 2006, č. 60899/00),

4/ - rozlišovanie, či informácia je skutkovým tvrdením alebo hodnotiacim úsudkom, a vysoká miera ochrany hodnotiacich úsudkov (Lingens v. Rakúsko, rozsudok, 8. 7. 1986, č. 9815/82; Nilsen a Johnsen v. Nórsko, rozsudok veľkého senátu, 25. 11. 1999, č. 23118/93; Feldek v. Slovensko, rozsudok, 12. 7. 2001, č. 29032/95),

5/- vychádzanie hodnotiacich úsudkov z určitého skutkového základu (De Haes a Gijssels v. Belgicko, rozsudok, 24. 2. 1997, č. 19983/92; Feldek v. Slovensko, rozsudok, 12. 7. 2001, č. 29032/95; Thorgeir Thorgerson v. Island, rozsudok, 25. 6. 1992, č. 13778/88),

6/- ochrana nielen obsahu prejavu, tvrdenia, či myšlienky, ale aj spôsobu, resp. formy, ktorými sú vyjadrované (Handyside v. Spojené kráľovstvo, rozsudok, 7. 12. 1976, č. 5493/72; Lingens v. Rakúsko, rozsudok, 8. 7. 1986, č. 9815/82; Prager a Oberschlick v.

Rakúsko, rozsudok 26. 4. 1995, č. 15974/90; Thorgeir Thorgerson v. Island, rozsudok, 25. 6. 1992, č. 13778/88),

7/ - zvýšená ochrana tvrdení urobenými v dobrej viere a právo médií na ospravedlniteľný omyl (Sunday Times v. Spojené kráľovstvo, rozsudok, 26. 11. 1991, č. 13166/87; Bladet Tromso a Stensaas v. Nórsko, rozsudok veľkého senátu, 20. 5. 1999, č. 21980/93; Fressoz a Roire v. Francúzko, rozsudok veľkého senátu, 21. 1. 1999, č. 29183/95; Goodwin v. Spojené kráľovstvo, rozsudok veľkého senátu, 27. 3. 1996, č. 17 488/90; Colombani v. Francúzko, rozsudok, 25. 6. 2002, č. 51279/99; Prager a Oberschlick v. Rakúsko, rozsudok 26. 4. 1995, č. 15974/90; Thorgeir Thorgerson v. Island, rozsudok, 25. 6. 1992, č. 13778/88; Flux v. Moldavsko, rozsudok, 3. 7. 2007, č. 31001/03; Thoma v. Luxembursko, rozsudok, 29. marca 2001, č. 38432/97; Guja v. Moldavsko, rozsudok veľkého senátu, 12. 2. 2008, č. 14277/04; Zakharov v. Rusko, rozsudok. 5. 10. 2006, č. 14881/03),

8/ - predvídateľnosť a primeranosť sankcie za poškodenie dobrej povesti (Hachette Filipacchi Associés v. Francúzko, rozsudok, 14. 6. 2007, č. 71111/01; Cumpănă a Mazăre v. Rumunsko, rozsudok veľkého senátu, 17. 12. 2004, č. 33348/96; Steur v. Holandsko, rozsudok, 28. 10. 2003, č. 39657/98; Castells v. Španielsko, rozsudok, 23. 4. 1992, č. 11798/85; Tolstoy Miloslavski v. Spojené kráľovstvo, rozsudok, 13. 7. 1995, č. 18139/91; Steel a Morris v. Spojené kráľovstvo, rozsudok. 15. 2. 2005, č. 68416/01; Koprivica, v. Čierna Hora, rozsudok. 2. 11. 2011, č. 41158/09; Lepojič. V. Srbsko, rozsudok, 6. 11. 2007, č. 13909/05; Karhuvaara a Iltalehti v. Fínsko, rozsudok, 16. 11. 2004, č. 63678/00).

9/ PRINCÍPY (zásady) EURÓPSKEHO PRÁVA ¹¹ – výber

A/ Zásady vyvedené z právnych systémov členských štátov:

- **Zásada ochrany základných práv a slobôd** (napr. vlastnícke právo, nedotknuteľnosť obydlia, sloboda združovania, právo na ochranu súkromia, právo na sudcu, právo na rovný proces, zásada kontradiktórnosti, právo na nezávislý a nestranný súd, sloboda vyznania, sloboda vyjadrovania a informácií, právo na rešpektovanie rodinného života)
- **Zásada rovnakého zaobchádzania, zákaz diskriminácie**
- **Zásada právnej istoty, zákaz retroaktivity, legitímna dôvera**
- **Zásada dobrej viery, zásada proporcionality**
- **Zásada práva na dobrú správu**
- **Zásada vydania bezdôvodného obohatenia a zásada náhrady škody spôsobenej porušením práva EÚ zo strany členského štátu**

B/ Zásady vyvedené z povahy EÚ a jej právneho poriadku :

- **Zásada inštitucionálnej rovnováhy**
- **Zásada nediskriminácie z dôvodu štátnej príslušnosti**
- **Zásada voľného pohybu**
- **Zásada solidarity a rovnosti medzi členskými štátmi**
- **Zásada subsidiarity**
- **Zásada prednosti a priameho účinku práva EÚ**
- **Zásada jednoty aplikácie a interpretácie práva EÚ**
- **Zásada voľnej súťaže**

Zásady práva EÚ boli väčšinou vytvorené judikatúrou Súdneho dvora, sú prameňom právneho poriadku EÚ, sú to kogentné normy, sú súborom záruk, ktorých dodržiavanie je jedným z charakteristických znakov právneho systému vytvoreného podľa modelu právneho štátu, na rozdiel od klasických právnych noriem, ktoré odpovedajú na otázku „čo“, právne zásady odpovedajú na otázku „prečo“. Plnia funkciu interpretačnú, funkciu vyplňania právnych medzier a funkciu revíziu.

10/ Hlavné – Najvyššieobecné právne princípy (všeobecné zásady právne)¹²

Vzťahujú sa k právnemu poriadku ako systému a k charakteristike jeho obsahu. Sú *conditiones sine qua non* práva. Sú to :

1/ **Princípy - Axiómy** (všeobecne známe a uznávané pravidlá), t. j. princípy, na ktorých spočíva celé naše chápanie práva, napríklad :

- **ignorantia legis non excusat** (neznalosť zákona neospravedlňuje)
- **ex iniuria ius non oritur** – (právo sa nerodí z bezprávia)
- **lex posterior derogat priori** (neskorší zákon ruší zákon predchádzajúci)
- **zákaz denegatio iusticie** (zákaz odmietnutia spravodlivosti)
- **ultra posse nemo tenetur** (k nemožnému nemôže byť nikto zaviazaný)
- **nemo turpitudinem suam allegare potest** (nikto nemôže mať prospech z vlastného protiprávneho jednania) a

2/ **Princípy - Hodnoty**, t. j. princípy predstavujúce základné hodnoty práva, napríklad :

- **spravodlivosť**
- **sloboda človeka**
- **právna istota**

Vhodným vyjadrením princípu spravodlivosti je princíp

- **de similibus idem est iudicandum** (prípady obdobné se majú rozhodovať rovnako)

Princíp slobody človeka sa premieta do

- **celého komplexu ľudských práv**
- **do zásady každý môže konať, čo nie je zákonom zakázané**
- **do zásady nikoho nemožno nútiť, aby konal niečo, čo zákon neukladá,**
- **do súkromnoprávnej zásady autonómie vôle,**
- **do zásady subsidiarity trestnej represie**
- **do garancií spravodlivého procesu**

Princíp právnej istoty vyjadrujú napr. :

- **fullerove princípy morálky práva**
- **princíp ochrany nadobudnutých práv**
- **princíp ochrany tretích osôb,**
- **princíp legitímneho očakávania**

11/ FULLEROVE PRINCÍPY MORÁLKY PRÁVA¹³

Podľa Fullera, ak právo má byť účinné, musí rešpektovať osem princípov zakladajúcich vnútornú morálku práva. Aj keď ich vyhlasuje za „prirodzené zákony zákonodarstva“ a za „procesné prirodzené právo“, sú skôr formálnymi požiadavkami na podobu práva a jeho výkon, teda netýkajú sa jeho obsahu. Zákon musí byť

- **všeobecný**
- **vyhlásený (zverejnený)**
- **prospektívny, nie retroaktívny**
- **jasný (zrozumiteľný)**
- **bezrozporný (dôsledný)**
- **nesmie požadovať nemožné (schopný prispôbenia)**
- **stabilný (má sa vyznačovať určitou stálosťou)**
- **pri jeho aplikácii má byť úradný postup v zhode s deklarovaným pravidlom**

1 – z knihy Arnošta Lustiga „Prípady Marie Navarové“, vydalo vydavateľstvo a nakladateľstvo Aleš Čeněk, s.r.o., 2010

2 – Digesta – časť Corpus iuris civilis (Súbor občianskeho práva), t. j. justiniánskej kodifikácie rímskeho práva. Corpus iuris civilis mal štyri časti : a/ Codex Iustinianus – súbor platných cisárskych nariadení a zákonov od doby cisára Hadriána (76 – 138 n.l.), b/ Digesta (všetkobsahujúce – grécky Pandektaí) – zbierka spisov (úryvky zo spisov) rímskych právnikov, c/ Institutiones – stručná rukoväť (učebnice) rímskeho práva a d/ Narai (latinsky Novellae) – aktuálne cisárske nariadenia v rokoch 534 – 569. V 11. storočí sa Justiniánove zákonníky začali študovať na právnických fakultách v Taliansku, zvlášť na boloňskej univerzite, a stali sa základom prijatia rímskeho práva v stredoveku a jeho ďalšieho šírenia.

3 – HOLLÄNDER, Pavel. Filozofie práva. 2. vyd. Plzeň . Aleš Čeněk, 2012, str. 20

4 - **Rímske právo – ratio scripta (písaný rozum)** - táto charakteristika zhustene vyjadruje kvalitu rímskeho práva, jedného zo základných stĺpov európskej civilizácie. Najväčší rozmach dosiahlo rímske právo v období od druhej polovice 2. storočia pred Kristom do prvej polovice tretieho storočia. Tvorba rímskych právnikov v tomto období získava podobu a povahu právnej vedy. Najväčšia prednosť rímskeho práva spočíva **v umení pri minimálnom jazykovom nasadení dosiahnuť maximálny efekt. Regulae iuris predstavujúcich výstižné vyjadrenie právnej myšlienky** obsahuje najmä v počte 211 regulí 50 kniha Digest, 17. Titul.

Výber princípov z publikácií:

Jaromír Kincl, Valentin Urfus, Michal Skřejpek, Římske právo, 1. Vydanie, Praha, C. H. Beck, 1995

Michal Skřejpek, Prameny římskeho práva, LexisNexis CZ s. r. o., dotlač 2. Vydania, Praha 2006

Peter Blaho, Jarmila Vaňková, Corpus iuris civilis – Digesta –Tomus I., Bratislava 2008

5 - Kanonické právo – právo katolíckej cirkvi, je neodmysliteľnou súčasťou európskej právnej kultúry. Stredovek poznal dvojakú právnu vedu a dvojaké právo – cirkevné kanonické a rímske alebo tiež civilné. Táto predstava obojakého práva prežila až do našich dôb –

akademický titul – JUDr. = doctor iuris utriusque. Od 12. do 15. storočia vzniká Corpus iuris canonici, skladajúci sa zo šiestich textov, tretí text Liber sextus (zbierka spracovaná z podnetu pápeža Binifáca) obsahuje súbor 88 regulí – De regulis iuris – právne pravidlá. Výber urobený z publikácie Antonína Hrdinu, Prameny ke studiu kanonického práva, vyd. Plzeň . Aleš Čeněk, 2007

6 - Jan Wintr, Říše principů, obecné a odvetvové principy současného českého práva, vydala Univerzita Karlova v Prahe, Nakladatelství Karolinum, Praha, 2006

7 - Jan Wintr, Říše principů, obecné a odvetvové principy současného českého práva, vydala Univerzita Karlova v Prahe, Nakladatelství Karolinum, Praha 2006

Jan Hurdík, Zásady súkromného práva, Masarykova univerzita Brno, 1998

8 - Jan Wintr, Říše principů, obecné a odvetvové principy současného českého práva, vydala Univerzita Karlova v Prahe, Nakladatelství Karolinum, Praha 2006

9 - Dôvodová správa k Civilnému sporovému poriadku

10 – Prevzaté z publikácie Peter Wilfling, Eva Kováčechová, Sloboda prejavu a žaloby na ochranu dobrej povesti, vydavateľ VIA IURIS – Centrum pre práva občana, 2011

11 – Prevzaté z prednášky Michaela Símana uskutočnenej v rámci vzdelávania Justičnej akadémie SR v Omšeni dňa 12. 12. 2012

12 - Jan Wintr, Říše principů, obecné a odvetvové principy současného českého práva, vydala Univerzita Karlova v Prahe, Nakladatelství Karolinum, Praha 2006

13 – Lon Luvois Fuller (1902 – 1978), americký právny filozof, v roku 1964 vychádza jeho dielo „Morálka práva“

14 – Alexander Bröstl, Frontisterion, Kaligram Bratislava, 2009,

Z dostupnej literatúry vybral JUDr. Rudolf Čirč – september 2015